

**Mustafa
Çəmənli**

(əvvəli ötən şənbə saylarımızda)

Bizim mərhum şair və tərcüməçimiz Vladimir Qafarov "Xallı gürzə"ni rus dilinə tərcümə etmək istəyirdi. Bununla əlaqədar bir neçə dəfə bizim söhbətimiz də olmuşdu. Tanınmış şairimiz Səyavuş Məmmədzaadə bu söhbətlərin şahididir. Əlbəttə, Vladimir Qafarov kimi ustad bir tərcüməçi mənim kitabımı tərcümə et-səydi, ürəyimcə olardı. Ancaq bu tərcümənin müqabilində ona maddi yardım göstərmək lazım idi. O zaman yazıçılarımızın çoxu, o cümlədən Vladimir Qafarov da işləmirdi. Təəssüf ki, mənim də maddi durum ürəkaçan deyildi. Beləcə, romanım tərcümə olunmadı. Mən bundan indi də çox təəssüflənirəm.

O zaman televiziyanın Ədəbi Dram baş redaksiyası "Yer üzünün Qarabağ düzü" adlı bir veriliş hazırlamışdı. Bu verilişdə şair Fətəli Səhib, Dadaş Mehdi, mən və Vəqif Yusifli iştirak edirdik. Vəqif mənim romanım haqda danışmaq üçün gəlmişdi. Qabaqcadan romanımdan parçalar seçilib aktyor Elxan Ağahüseynoğluna verilmişdi. Verilişin rejissoru Ələkbər Kazımovski idi.

Aktyor Elxan Ağahüseynoğlunun ro-mandan səsləndirdiyi parçalar o qədər aktual səslənirdi ki, şairlər onlara verilən vaxtın bir hissəsindən belə imtina etdilər. Bu da onların ürəklərinin genişliyindən irəli gəlirdi.

1993-cü il yanvarın 29-da saat 14.00-da Sumqayıtda S.Vurğun adına Mərkəzi Kitabxanada "Xallı gürzə" romanımın müzakirəsi keçirildi. Bu müzakirəyə qələm dostlarım Şahlar Həsənoğlu və Əli Əmirli ilə getmişdim. Şəhər və şəhəratrafı ərazilərin kitabxana işçiləri, orta məktəb müəllimləri Mərkəzi Kitabxananın böyük zalına toplaşmışdılar. Bizi qarşılayanlar arasında Əşrəf Veysəllini, Xıdır Alovunu görəndə ovqatım daha da yaxşılaşdı. Yaradıcılığım haqda məruzəni unudulmaz şair Əli Kərim haqda "Dinmə, ey kəder" kitabının müəllifi jurnalist Feyzi Mustafayev etdi.

Şəhərin ziyalıları, müəllimlər, kitabxanaçılar romanı o qədər peşəkarcasına təhlil ələyirdilər ki, doğrusu, heyran qalmışdım. Ədəbiyyat müəllimi Məmməd Novruzovun yazılı çıxışı diqqətimi daha çox cəlb etdiyindən ondan əlyazmasını alıb özümə götürdüm. Sonra Məmməd müəllimin o yazısını "Xalq qəzeti"nə verdim. Bu yazı "Xallı gürzə" niyə dirilir?" sərlövhəsi ilə çap edildi. Müəllifin gəldiyi qənaət beləydi: "Sənət əsərinin uğuru onun həyatiliyindən, sənətkarın məharəti isə mənsub olduğu xalqın psixologiyasını, adət-ənənəsini dərinləndirməsinə çox asılıdır. Bədii əsər tarixi qaynaqlara söykənərək yazıldıqda sənətkar əziyyəti və məsuliyyəti qat-qat artır.

Mustafa Çəmənlinin orijinal bir epizodla başlayan "Xallı gürzə" romanı getdikcə tariximizin o mürəkkəb dövrünü bütün ziddiyyətləri ilə bizə göstərir. Roman böyük bir tarixin acısını, şirini-ni oxucunun ruhuna hopdurur. Müəllif

NƏŞRİYYATLARDA KEÇƏN ÖMRÜM

(Xatirələr)

vadını, qızını itirmiş, dərdi dağlardan ağır Cavanşir müəllimin əlinin istisini kürəyimdə hiss edirəm.

O dövrdə respublikada sıxıntılı günlər yaşasaq da, "Xallı gürzə" romanına oxucu marağı kifayət qədər çox idi. Ən çox oxunan kitablardan idi. Elə həmin vaxtda bu əsər M.F.Axundov mükafatına təqdim olunmuşdu. Mən o zaman bu mükafat komissiyasının üzvlərinin kimlər olduğunu bilmirdim. Təkcə onu bilirdim ki, bu mükafat komissiyasının sədri görkəmli yazıçımız Sabir Əhmədli idi. Onun da necə sözübütöv, gü-

zəştisiz yazıçı olduğunu hər kəs yaxşı bilirdi.

Bir gün yazıçı Əzizə Əhmədova mənə zəng vurub dedi ki, ədəbiyyat komissiyasında o da var. Bəs mənim romanımı oxuyub. Çox istəyir ki, mənim romanım mükafata layiq görülsün. Əzizə xanım, hətta ərinməyib mənim kitabımı o vaxt xəstəxanada müalicə olunan tarixi romanlar müəllifi Əzizə Cəfərzadəyə aparıb verər ki, oxuyub fikrini bildirsən. Əzizə Cəfərzadə də romanı oxuyub mənə geniş bir məktub yazmışdı. Çox təəssüf ki, köçhaköçdə o məktubu itirmişəm. Yadımda qalan odur ki, Əzizə Cəfərzadə romanımı xoş sözlərlə təqdir edirdi. Mənim XVIII əsrdə Azərbaycan xanlıqlarının başında duran xanlara münasibətimi, biri-birindən üstün tutmamağımı xüsusi vurğulamışdı.

Bir gün Sabir Əhmədlinin həmyerli-ləri şair İsmayıl İmamzadə dostu Tariyellə "Gənclik" nəşriyyatına, yanıma gəlmişdilər. Sözarası dedilər ki, səni təbrik edirik. Nə münasibətilə? - Bəs Sabir müəllimdən eşitdik ki, kitabın xoşuna gəlib, Allah qoysa, Axundov mükafatı alacaqsan.

Mən Sabir Əhmədli ilə bir-iki dəfə "Yazıçı" nəşriyyatında, "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəzetinin redaksiyasında görüşüb söhbət etmişdim, amma onunla elə bir yaxınlığım yoxdu. Təbii, bir oxucu kimi onun "Yamacda nişanə", "Qanköçürmə stansiyası", "Yaşıl teatr" və başqa əsərlərini oxumuşdum. Sevdiiyim yazıçılardan idi.

Bir gün eşitdim ki, ədəbiyyat komissiyasının on bir üzvündən yeddi nəfər Sabir Əhmədlinin otağına toplaşib təqdim olunan əsərləri müzakirə ediblər.

Və orada toplaşanlardan bir qrup yazar mükafat almağımı mənə rəva bilməyiblər. Sonralar komissiyanın tərkibindəki adamların kimliyini biləndə yüz faiz əmin oldum ki, Sabir Əhmədli ilə Əzizə Əhmədovadan başqa orada olanlardan heç biri mənim "Xallı gürzə"ni oxumayıblar. Çünki bir ədəbi sima olaraq o cənabların "can dəftərlərində" mənim adım heç vaxt olmayıb. Beləcə, o ili nəsr üzrə heç kəsə mükafat verilmədi.

Mən bütün bunları seyr etdiyim və yaddaşımda əbədləşmiş bir ana görə yazıram. Bu hadisədən çox keçməmiş Hüsə Hacıyev küçəsində Sabir Əhmədli ilə qarşılaşdıq. O, Nizami Gəncəvinin heykəli istiqamətində yolu üzü Monolite, mən isə "Gənclik" nəşriyyatına, iş yerinə getmək üçün əks tərəfə keçməliydim. Sabir müəllim məni görəndə bir an duruxdu. Bu görkəmli yazıçının qarayanız sifətində məsum uşağa xas ifadə donub qalmışdı. Mən onu yaxşı başa düşürdüm. Bu namuslu, ləyaqətli ədəbiyyat adamı şəxsən mənə deməsə də, mükafat alacağımı həmyerlilərinə ağzından qaçırmışdı. Nəticə isə gözlədiyinin əksi olmuşdu. Nəse... Nəhayət, Sabir müəllim asta addımlarla yolu keçdi. Qarşısına yeriyib onunla səmimi görüşdüm, hal-əhval tutdum, mükafat barədə isə bir kəlmə də soruşmadım. O da heç nə demədi. Nə deyəydi, böyük bir faciə baş verməmişdi ki. Mükafat, fəxri ad olsa da olar, olmasa da. Əsas odur insan heç nəyə görə ləyaqətini itirməsin.

Mən nəsr şöbəsində böyük redaktor kimi fəaliyyətə başlayanda şöbənin müdiri Elçin Cabbarov idi. O da ADU-nun jurnalistika fakültəsini bitirmişdi. Təmkinli, tərbiyəli, işini bilən həmkarım idi. Ustad yazıçılarımıza həssaslıqla yanaşırdı. Yadımdadı, ustad yazarmız İsa Muğannanın nəsrə hazırlanan "İdeal" romanından necə vurğunluqla danışdı. "Tütək", "Saz", "Yanar ürek", "Məhşər" əsərinin müəllifini nəşriyyatda görmək biz gənclər üçün necə də xoşdu. Elçinlə bir redaksiyada uzun müddət işləmək mənə qismət olmadı. O, yenicə açılmış "Universitet" nəşriyyatına baş redaktor getdi. Mən isə nəsr şöbəsinə müdir təyin olundum.

Oqtay Salamzadə, İsa Hübətov, Cavad Zeynal, Saday Budaqlı, Sadiq Məsiyev, İlqar Quliyev, Zöhrə Əsgərova nəsr şöbəsinin redaktorları, Şamama Həsənli isə kiçik redaktoru idi. Mənim təşəbbüsləmlə korrektor işləyən, jurnalistika fakültəsinin məzunu Rəsimə Abbasova da nəsr redaksiyasına keçdi. Nəsr şöbəsi çağdaş Azərbaycan yazıçılarının əsərlərini tematik plana salaraq nəsrə hazırlayırdı. O zaman elə bir əsər yoxdu ki, kənar müəllifə rəy verilmədən və nəşriyyat redaktorunun daxili rəyi olmadan plana salınsın.

Mən redaksiyaya gələn yazıçılarımızın heç birinə adı gözlə baxmırdım - özündənrazı müstəbəhlərdən savayı. Şükür ki, belələrinin sayı azdı, amma vardı. Necə deyərlər, qının-dan çıxıb qının bəyənməyənlər, Nobel mükafatçılarının adlarını əzbərləyib, amma əsərlərinin on faizini belə oxumayanlar vardı.

(ardı gələn şənbə sayımızda)